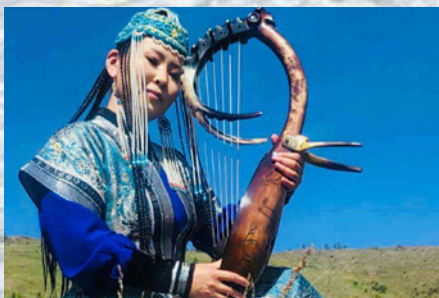

Kurkkulaulajan äänen kannattaja • talvi 2025

**Zolzaya konsertoi ja
kurssittaa tammikuussa**

**Mark van Tongeren vieraili
Suomessa marraskuussa**

Suomen kurkkulaulajat ry vuodesta 1997

**Päätoimittaja,
ulkoasu ja taitto** *Sauli Heikkilä*

Muut tekijät *Morten Abildsnes
Victoria Peemot*

Kansi: *Zolzaya*

Palaute ja juttuehdotukset
info@kurkkulaulajat.fi
puh. 045 671 1868

Sisällys:

Rowan Lee Hartsuiker tutustuttaa mongolialaiseen kulttuuriin.....	3
Gennadi Tumat's Ay Kherel:	
Aldyn dashka – Golden Cup	4
Laulut, maisemat ja kielet – matka Tuvan kulttuuriin ytimeen.....	5
Meeng churtum – kotiseutuni.....	6
Mark van Tongerenin ääni väreilee .7	
Power of Female Voice	
– Naisen äänen voima.....	8
Zolzayan ja Rowan Lee	
Hartsuikerin kurkkulaulukurssi	8

Suomen kurkkulaulajien jäsenmaksu on vapaaehtoinen, mutta tervetullut. Jäsenmaksun maksaneet saavat alennuksia kurkkulaulajien järjestämissä tapahtumissa. Jäsenmaksun suuruus on 20 € ja se maksetaan tilille FI45 3939 0066 9554 10
Saaja: Sauli Heikkilä, viestiin "kurkkulaulajien jäsenmaksu 2026".

Höömei pitää pintansa

Tänä vuonna allekirjoittaneella tuli kuluneeksi 30 vuotta kurkkulauluharrastuksen parissa. Kesällä ja syksyllä oli tarkoitus pitää asian tiimoilta pieni kiertue Suomessa, mutta hanke meni jäihin, kun sairastin sitkeää hengitysteiden tulehdusta oheisvaivoineen useiden viikkojen ajan. Uutta yritystä suunnittelen ensi vuodeksi.

Paljon on mahtunut noihin vuosikymmeniin höömein saralla Suomessa. Toiminta keskittyi alkuvuosina pitkälti yhteistyöhön tuvalaisten kanssa. Nyt kolmen Venäjän sota-vuoden aikana yhteistyö mongolialaisten taiteilijoiden kanssa on tiivistynyt, ja keväästä näyttää tulevan kahden huippuvierailun ansiosta todella kiinnostava. Zolzayan vierailu tammikuussa on – ilman epäonnea – varma. Konsertti- ja kurssipaikat on varattu ja yksityiskohdista on sovittu.

Toukokuulle on varaus hyvin mielenkiintoiselle vieraalle, mutta siitä ei vielä uskalla puhua mitään ennen kuin asia varmistuu. Mennään vieras kerrallaan.

Muutenkin Euroopan kurkkulauluelämä näyttää tällä hetkellä valoisalta. Elokuussa Sveitsissä järjestettiin Euroopan ensimmäinen kurkkulaulufestivaali Echoes of the Steppe kilpailuineen. Suomen kurkkulaulajilla oli toki aiemmin kymmenkunta Kieku-festivaalia, mutta niiden teema oli laajempi. Sveitsin festivaali keskittyi nimenomaan kurkkulauluun. Kilpailuissa kirkkaimmat mitalit menivät natiiveille laulajille, mutta mukana oli myös monta kiinnostavaa "länkkäriä".

Tutorvideoiden määrä on myös kasvanut kovaa vauhtia. Videoilta opetusta on helppo saada, mutta varaukselliseen suhtautumiseen on silti aihetta, vaikkei ääni kovin helposti menekään rikki. Elävä opettaja on kuitenkin aina paras – vaikka työ pitääkin tehdä itse.

Kaikki on siis melkein hyvin kurkkulaulun saralla – kun se sota nyt vain loppuisi ja ihmiset sekä heidän välisensä suhteet voisivat aloittaa paranemisprosessin.

Sauli Heikkilä
puheenjohtaja

Suomen kurkkulaulajat ry. hallitus

Varsinaiset jäsenet

Morten Abildsnes

Olen harrastanut kurkkulaulua 90-luvulta lähtien. Ensimmäinen mongolilaisen höömijn työpaja v. 1994, Førdefestivaalilla Norjassa, opettaja Mjagmar Altangerel. Ensimmäinen tuvalaisen höömein työpaja v. 1999, Haapavesi Folk-festivaalilla, opettaja Kongar-ool Ondar. Olen myös tehnyt radio-ohjelmia sekä mongolilaisesta että tuvalaisesta musiikista.

Pauliina Kauppila

Rakkauteni kurkkulauluun roihahti Huun-Huur-Tun konsertissa Kaustisella kesällä 2015. Ihmisen kyky äänenkäytön uskomattomaan diversiteettiin ällistyttää jatkuvasti. Eri kargyra-tyylit ovat erityisesti lähellä sydäntäni. Intressinäni on eri kurkkulaulutekniikoiden hyödyntäminen oman musiikkini tekemisessä ja kurkkulaulun ilosanoman levittäminen mahdollisimman laajalti vaikutuspiirissäni.

Victoria Peemot

Työskentelen Tuvan tasavallan ja Mongolian rajalla sijaitsevien tuvankielisten paimenten yhteisöjen kanssa. Kiinnostukseni höömeihin ja laajemmin tuvalaiseen musiikkiin tulee vuosien vapaaehtoistyöstä Üstüü-Khüree International Music

Festivaalilla Tyvassa 2000-luvun alussa. Kurkkulaulajia kuuntelen mielelläni ja erityisesti arvostan naiskurkkulaulajia.

Varajäsenet

Jussi Karvonen

Innostuin kurkkulaulusta vuosituhatien vaihteessa karvojanostattavan arkaaisuuden ja kuuloaistimusta hivelevän vaikutuksensa vuoksi. Sittemmin olen pyrkinyt tuomaan esille omaa kurkkuaäntä erilaisissa musiikki- ja performanssiprojekteissa.

Jussi Kejo

Ääni instrumenttina kiehtoo minua paitsi huvien, myös hyödyn kannalta muun muassa ohjatessani joogaa. Kurkkulaulua olen harjoitellut kesästä -23 lähtien, toiveena saavuttaa taso, jolla kehtaisin möristä muutenkin kuin omaksi huvikseen.

Marketta Saroma

Kun kuulin kurkkulaulua ensimmäistä kertaa mietin "miten ihmisestä voi päästä noin mielenkiintoinen äänisarja?". Seuraavaksi aloinkin miettimään miten voisin oppia sitä itse.

Olen lapsesta asti ollut kiinnostunut äänen tuottamisesta. Laulaminen on tekniikkalaji, ja se pätee myös kurkkulauluun.

Rowan Lee Hartsuiker tutustuttaa mongolialaiseen kulttuuriin

Sauli Heikkilä

Rowan Lee Hartsuikerin esiintyminen sosiaalisessa mediassa sai kuvittelemaan, että hän on asunut Mongoliassa vuosia, mutta koko innostus perustui kurkkulauluun ja puolen vuoden oleskeluun maassa nuorena, ujona miehenä. Nyt hän isännöi mongolialaisen vaimonsa kanssa kulttuurikeskus Altaita Groningenin Wedden kylässä Hollannissa.

Kuinka löysit Mongolian ja sen kulttuurin?

Kiinnostuin säkkipillin soitosta, kun kuulin belgialaisella keskiaikafestivaalilla flaamilaista säkkipilliä – ehkä vuonna 2004. Palatuani kotiin etsin paikkaa oppia soittamaan ja päädyin skotlantilaiseen Pipes & Drums -yhtyeeseen. Samoihin aikoihin kiinnostuin myös huuliharpusta, mikä avasi tien maailman- ja kansanmusiikin maailmaan. Tapaasin hollantilaisen huuliharpun rakentajan Steven Stoopin, ja eräällä tapaamisella hän soitti CD:n kappaleen Igor's Solo Chirgilchin albumilta *Collectible*. Se muutti kaiken – kurkkulaulusta tuli intohimoni.

Mikä sai sinut muuttamaan Mongoliaan?

Kurkkulaulu vei mennessään. 2000-luvun alusta internet ja sosiaalinen media olivat vasta aluillaan, eikä tietoa löytynyt helposti. Opin kurkkulaulusta lähinnä keskustelufoorumeilta, kuten yhdysvaltalaisen Steve Sklarin *Khoomei Forumista*. Tajusin nopeasti, ettei tätä musiikkia voi ymmärtää ilman sen soittimia ja kulttuuria. Kurkkulaulajat eivät vain tee ihmeellisiä ääniä – he laulavat tarinoita. Niinpä halusin matkustaa Mongoliaan. Vuonna 2007, ollessani 18, tapasin Saksassa asuvan mongolialaisen laulajan Khosoon, joka järjesti matkoja Mongoliaan ja opetti kurkkulaulua. Lähdin hänen mukaansa ensimmäiselle matkalleni – ja se muutti elämäni.

Vietätkö edelleen aikaa Mongoliassa?

Kaksi vuotta myöhemmin kaipasin syvempää kokemusta ja kysyin Khosoolta neuvoa. Niinpä vuonna 2009 asuin puoli vuotta hänen sisarensa perheen luona Chandmanin maaseudulla Länsi-Mongoliassa. Se oli todellinen hyppy syvään päähän – ei ohjattua lomaa, vaan selviytymistä itse. Aikaa ennen älypuhelimia: minulla oli vain vanha Nokia, ei Google-kääntäjää, ei sosiaalista mediaa. Kaikki piti oppia ihmisiltä ja taskusanakirjasta. Se oli parasta aikaa vieraillla Mongoliassa, vaikka nykYTEknologia olisi antanut enemmän mahdollisuuksia. Elin päivän kerrallaan, tapasin ihmisiä, opettelin kieltä ja kuljin luonnossa.

Kuvat Hartsuikerin arkisto

Rowan Hartsuiker vaimonsa Saranin kanssa kulttuurikeskuksensa jurtassa Hollannissa.

Lauloitko jo xöömeitä, kun muutit sinne?

Olin ottanut ensiaskeleet, mutta olen melko ujo ihminen. Olin 20-vuotiaana yksin vierassa maassa, enkä puhunut kieltä – se oli elämäni suurimpia haasteita. Opin paljon itsestäni, vaikka kurkkulauluni ei juuri kehittynyt. Olen silti kiitollinen ihmisille, joita tapasin, erityisesti Khosoolle ja hänen perheelleen.

Kuinka opiskelit Mongoliassa ollessasi?

Ujouteni takia en uskaltanut lähestyä laulajia niin paljon kuin olisin halunnut. Tapasin useita taiteilijoita, mutta en puhunut intohimostani kovin avoimesti. Jos voisin tehdä matkan nyt, dokumentoisin kaiken – silloin vain elin hetkessä. Oli vuosi 2009, maailma oli hyvin erilainen.

Echoes of the Steppe -festivaali

Vuosien myötä lauluni ja soittoni paranivat, ja aloin jakaa kokemuksiani. Tapasin vaimoni Saranin Alankomaissa, ja yhdessä perustimme mongolialaista kulttuuria esittelevän majatalon ja pienen kulttuurikeskuksen. Järjestämme siellä työpajoja ja tapahtumia, joissa esitellään mongolialaista musiikkia ja elämää.

Vuonna 2024 olin lomalla Sveitsissä, kun kurkkulaulaja Lucas Vertesi otti yhteyttä Instagramissa. Tapasimme, ja pian syntyi idea kurkkulaulufestivaalista hänen kulttuurikeskuksessaan Henosisissa. Vain muutamaa viikkoa myöhemmin hän pyysi minua mukaan järjestäjätiimiin. Olin haaveillut tällaisesta tapahtumasta jo vuosia, ja nyt se toteutui. Valmistelut alkoivat tammikuussa 2025.

Miten ensimmäinen festivaali sujui?

Se oli menestys. Työtä oli paljon, kaikki ei mennyt täydellisesti, mutta yhteisöllisyys ja osallistujien ilo palkitsivat. Tavoitteemme oli tuoda yhteen kurkkulaulun harrastajat ympäri maailmaa – ja siinä onnistuimme. Samalla opimme paljon tulevaa varten.

Jatkuuko festivaali?

Kyllä. Aiomme järjestää toisen *Echoes of the Steppe* -festivaalin, ehkä jo vuoden 2026 aikana. Haluamme kutsua mukaan mongolialaisia, tuvalaisia ja altailaisia laulajia ja laajentaa kansainvälistä kilpailua.

Kuinka aktiivinen olet muusikkona nykyään?

Olen tehnyt kurkkulaulua tosissani vuodesta 2010, mutta vasta viimeiset vuodet ovat olleet

ammattillisia. Viimeisen kolmen vuoden aikana olemme Saranin kanssa kehittäneet omaa kulttuurikeskustamme Altaita: järjestämme työpajoja, opetamme mongolialaista ruoanlaittoa ja kurkkulaulua, ja esiinnyimme silloin tällöin tapahtumissa.

Oletko kohdannut syytöksiä kulttuurisesta omimisesta?

Aina löytyy joku huutelija – niin mongolialaisia kuin muitakin. Onneksi heitä on vähän. Suurin osa mongolialaisista tukee minua ja työtäni. Teen parhaani esittäkseni kulttuurin mahdollisimman autenttisesti ja teen yhteistyötä mongolialaisten artistien kanssa. En koskaan teeskentele, että tämä olisi oma kulttuurini – olen tietoinen olevani ulkopuolinen, joka jakaa oppimaansa vilpittömästi eteenpäin.

Saatko toimeentulosi mongolialaisesta kulttuurista?

Olen viime vuosina ammattimaistanut toimintaani: pidän kursseja, esiinny ja järjestän konsertteja mongolialaisille ja tuvalaisille artisteille. Mutta se ei vielä elätä täysin. Työskentelen yhä graafikkona ja web-suunnittelijana omassa yrityksessäni, jota olen pyörittänyt vuodesta 2014. Toivottavasti voimme vaimoni kanssa parin vuoden kuluessa elättää itsemme täysin

Kulttuurikeskus Altai tarjoaa kursseja ja majoituspalveluja Koillis-Hollannissa.

suurimmalla intohimollamme – jakamalla kurkkulaulua maailmalle sekä sen ympärille kietoutunutta kulttuuria ja perinteitä. Teemme kovasti töitä tämän unelman toteuttamiseksi.

www.altaiyurt.nl

Gennadi Tumat's Ay Kherel: Aldyn dashka – Golden Cup

Historic recordings (1992 - 1995) from the archive of Pan Records. Pan Records Pan 237. 2025

Gennadi Tumat (1964–1996) on kuuluisimpia nuorena kuolleita tuvalaisia kurkkulaulajia. Moneen kollegaansa verrattuna hän on suhteellisesti hyvin dokumentoitu.

Pan Records on alankomainen levy-yhtiö, joka on julkaissut paljon tuvalaista musiikkia, muun muassa Gennadi Tumatia.

Uuden albumin kannessa lukee Gennadi Tumat suurilla kirjaimilla, mutta albumilla hän on välillä sivuroolissa, pelkästään doshpuluurin soittajana, ja monissa kappaleissa hän ei ole edes mukana.

Ensimmäinen Ay-Kherel, kvartetti, oli aktiivinen vuonna 1994, ja levyn alkukappaleissa esiintyvät yhtyeen muut jäsenet, hekin aika taitavia kurkkulaulajia. **Orlan Chüdekpen** laulaa soolona matalaa chylandykkia ja kargyraata. Minun tietääkseni häneltä ei ole julkaistu muita sooloäänityksiä. Hän kuoli jo seuraavana vuonna. **Leonid Oorzhak** laulaa loistovasti borbangnadyria. Hän kuoli vuonna 2000. **Vladimir Soyán**, joka

esiintyi ja opetti kurkkulaulua Suomessa 1990-luvulla, laulaa höömeitä ja sygytiä. Hän otti yhteensä nimeksi Ay-Kherel Gennadi Tumat in kuoleman jälkeen.

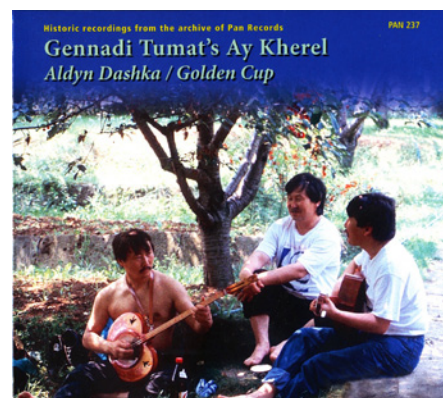
Kun Ay-Kherel-kvartetti esiintyi keväällä 1994 Torontossa, paikallinen radioasema äänitti konsertin, josta tällä levyllä on mukana viisi laulua. Olisi hauska kuunnella koko konsertti.

Vuonna 1995 Gennadi Tumat johti täysin eri kokoonpanoa nimeltään Ay-Kherel. Äänityksiä tehtiin, kun yhtye kävi Euroopassa. Myös Gennadi Tumat in soolobiisejä äänitettiin silloin tulevaa Pan Recordsin kaavailemaa soololevyä varten. Suunitelma ei toteutunut, koska Tumat kuoli loppuvuodesta 1996, vain 32-vuotiaana.

Aldyn dashka on sinänsä hyvä albumi ajankuvana, mutta se ei anna kuuntelijalle kokonaiskuvaa Gennadi Tumatista artistina. Parempi yleiskatsaus on kokoelma, jonka Pan Records julkaisi vuonna 2000:

Gennadi Tumat: *Alys churtum Övür charyy – My homeland Övür – Overtone singing from Tuva.*

Molemmat albumit ovat striimattavissa, *Aldyn dashka* YouTubesta, kokoelma myös Spotifysta.

Ay-Kherel 1994: Orlan Chüdekpen, Vladimir Soyán ja Gennadi Tumat. Kuvasta puuttuu Leonid Oorzhak.

Bonus, myös striimattavissa: Gennadi Tumat kävi 19-vuotiaana Pariisissa vuonna 1983, hän oli jo silloin täysissä voimissaan kurkkulaulajana. Kolme Tumat'in esittämää laulua äänitettiin ja julkaistiin kokoelmassa: *Chants épiques et diphoniques – Asie centrale, Sibérie – Touva, Chor, Kalmouk, Tadjik – vol. 1.* Kirjoita hakukenttään "Toumat Touva".

Morten Abildsnes

Victoria Soyan Peemot

Laulut, maisemat ja kielet – matka Tuvan kulttuurin ytimeen

Tuvankielisen musiikin tekijät ja esittäjät sanovat usein, että heidän laulunsa kasvavat maasta – tuntureista, aroista ja paimentolaisesta elämäntavasta. Elokuussa 2025 ilmestynyt *Songs of Tyva – A Guide to Tyvan Culture and Language* tekee tästä ajatuksesta konkreettisen. Teos kokoaa kaksitoista tuvankielistä kansanlaulua ja asettaa ne osaksi laajempaa kulttuurista maisemaa valokuvien, kielitieteellisten huomioiden ja historiallisen taustan kautta. Kirja avaa sitä, kuinka syvällisesti maa, kieli ja elämäntavat limittyvät toisiinsa Tuvassa – ja miten laulut kantavat tätä jatkuvuutta eteenpäin.

Pitkä projekti, joka kasvoi vuosien varrella

Kirjan taival on ollut yli kymmenen vuoden mittainen. Ajatus syntyi jo 2010-luvun alussa, ja esittelin projektia varhaisessa vaiheessa muutamien näytesivujen ja laulutuntien muodossa blogissani vuonna 2014. Ajan myötä aineisto kasvoi sekä sisällöllisesti että visuaalisesti: kenttämatojen kuvat, keskustelut tuvankielisten yhteisöjen kanssa Mongoliassa ja kielitieteelliset opinnot Helsingin yliopistossa muodostivat kokonaisuuden, josta kirja lopulta rakentui.

Tohtoriopintojen ohjaajana toimi professori **Juha Janhunen**, jonka tutkimus turkkilaisista kielistä avasi minulle väylän tarkastella tuvan kieltä osana laajaa turkkilaisien kielten joukkoa. Kazakin, turkin ja muinaisturkin opiskelu loi vertailukehyksen, jossa oman äidinkielen rakenteet ja historialliset kerrostumat avautuivat uudella tavalla.

Laulut kertovat kotiseudusta ja sukuyhteyksistä

Kirjan yksi keskeinen tavoite on auttaa laulajia ja kuulijoita ymmärtämään laulujen taustoja. Tuvalaisessa kulttuurissa sukuyhteydet ja kotipaikka muodostavat tiiviin kokonaisuuden: suvut on sidottu tiettyihin laaksoihin, jokien varsille ja vuoristoniityille, ja nämä paikat näkyvät vahvasti laulupeirinteessä. Kotiseudun paikat eivät ole vain maantieteellisiä nimiä – ne kantavat kertomuksia, identiteettiä ja kuulumista.

On luonnollista, että monet kirjan lauluista ovat kunnianosoituksia kotiseudulle. Teos avataan laululla *Samagaltai*, joka on Tes-Khemin alueen hallintokeskus ja kotipaikkani. Mantsujen valtakaudella Samagaltai toimi Tuvan hallinnollisena keskuksena ja ambyn-noyanin, perinnöllisen hallitsijan, asuinpaikkana. Toinen laulu, *Kongurai*, kuuluu Altain vuoristoalueen tuvalaisille

yhteisöille nykyisen Mongolian ja Kiinan raja-alueilla. Kirjaan päätyntä versio pohjautuu Tsengelin kylässä tehtyyn äänitykseen vuodelta 2016, jolloin tein kenttätöitä yhdessä etnomusikologi **Robbie O. Beahrsin** (Istanbul Technical University) kanssa.

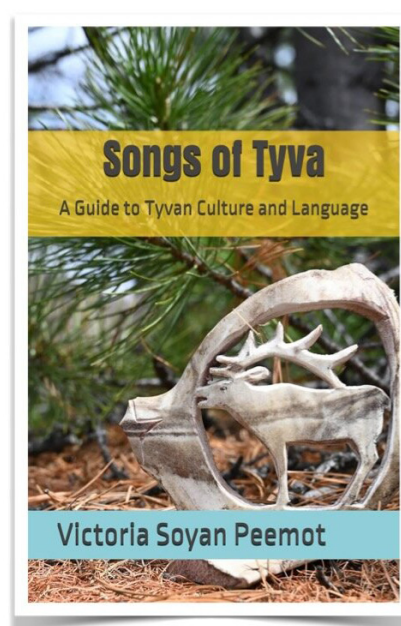
Tutkimusmatkojen jäljillä

Kirjan taustalla kulkee myös suomalaisen tutkimusmatkailun historia. Olen seurannut maantieteilijä **Johannes Gabriel Granön** reitejä yli sadan vuoden takaa. Granö liikkui vuosina 1905–1915 laajalla Altai- ja Uvs-alueella, ja vuonna 1907 hän kartoitti muun muassa Mongolian Uvsin maakunnan ja Tuvan Tes-Khemin seutuja. Hän mainitsee kirjoituksissaan vieraillessaan Shara-Nuur-järvellä, joka on edelleen Soyan-sukuni isälinjan kotiseutua.

Järven ympäristö on minulle syvästi henkilökohtainen paikka. Lapsuuden kesät kuluivat paimentaen lampaita sen rannoilla, ratsastaen, tehden heinätöitä isoisän kanssa ja seuraten lintujen valtavaa kirjoa – kurkia, ruskosuohaukkoja, hanhia, ruostesorsia, kormorantteja ja nokkasirokeja. Alue kuuluu Uvs Nuur -biosfäärialueeseen ja on merkittävä lintukohde. Kirjaan valittu *Shara-Nuur*-laulun versio on paikallinen, edelleen käytössä oleva muoto.

Pohjoisen Tuvan ja Mongolian kieliyhteisöt

Lauluihin *Ediskileer anchy-la men* (*Metsästäjän tuohitorven kanssa*) ja *Ivzhining yry* liittyvät valokuvat on otettu kenttämatoilla vuosina 2023 ja 2025 Pohjois-Mongoliassa, alueella jossa elävät tuvankieliset tukhat – heidät tunnetaan myös nimillä tsaatan tai dukha. He ovat läheistä sukua Tuvan Tozhu-alueen poronhoitajille ja Teren-Khöl-järven alueen yhteisöille. Näillä alueilla tuvankieltä puhutaan useissa murteissa, ja lauluperinne elää niiden kautta hieman eri painotuksin.

Kirja ilmestyi ensin Amazonin palvelussa, mutta vuoden 2026 alussa Suomen kurkkulaulajat julkaisevat siitä uuden, täydennetyn painoksen.

Rajaseudun tuvankielisten kanssa tehtävä tutkimus on todellinen intohimoni. Eri murteilla laulettujen melodioiden kuunteleminen ja uusien sanojen sekä paikallisten tarinoiden oppiminen ylläpitää vahvaa kokemusta siitä, että kieli elää – se muuntuu, sopeutuu ja voi hyvin. Keskustelut yli valtorajojen, yhteisen äidinkielen helppous ja jaettu kulttuurinen ymmärrys osoittavat, että sukulaisuus ja yhteenkuuluvuus säilyvät poliittisista rajoista huolimatta.

Songs of Tyva tarjoaa sekä syvällisen kulttuurihistoriallisen katsauksen että henkilökohtaisen matkan halki Tuvan ja Mongolian tuvankielisten alueiden. Se on teos, joka palvelee sekä laulajia, tutkijoita että kaikkia niitä, joita kiehtoo Tuvan musiikin, maisemien ja kielen välinen rikas vuoropuhelu.

Meeng churtum - kotiseutuni

Teksti ja kuva:
Victoria Soyan Peemot

Tyvalainen kansanmusiikkiyhtye Ular julkaisi syyskuussa 2023 musiikkivideon Meeng Churtum – ”Minun kotiseutuni”. Viisiminuuttinen video kiinnitti huomioni välittömästi, sillä se on kuvattu omalla kotiseudullani Tes-Khemissä, Etelä-Tyvassa. Haastattelin marraskuussa 2023 Ularin muusikkoo Temuchin Dizhitmaata kahdesti etäyhteydellä.

Olen tuntenut myös **Temuchin Dizhitmaan** vanhemmat, paimentolaiset **Ayana** ja **Shoraan Dizhitmaan**, jo vuosien ajan. Heidän kausileirinsä sijaitsivat usein samoilla alueilla kuin äidinpuoleistien isovanhempieni leiri Ulug Saigyn-vuoren lähellä – ja heillä oli jopa samat kevät- ja syysleiripaikat, Kalbak-Kharaganissa. Musiikkivideolla esiintyvät Ular-yhtyeen muusikot, Temuchin Dizhitmaa, **Tyulyush Otsuren**, **Adygan Aiyzhy** ja **Bailak Kuular** – ratsastavat yhdessä paikallisten hevosten kanssa.

Kotiseutu, hevoset ja höömei

Näin Temuchin Dizhitmaa kertoo urastaan, Ular-yhtyeestä ja musiikkivideon tekemisestä.

Missä opiskelit?

En käynyt päiväkotia enkä asunut kylässä. Kasvoin vanhempieni mukana kausileireillä. En tiedä miksi, mutta vanhempani veivät minut suoraan jurtasta Kyzylin Tasavallan taidekouluun. Suoritin siellä yhdeksännen luokan.

Mihin erikoistut koulussa?

Aluksi minut sijoitettiin doshpuluur-luokalle, mutta soitin enimmäkseen balalaikaa viidenteen luokkaan asti. Sitten vaihdoin igil-luokkaan ja valmistuin pääaineenani igilin soitto. Ensimmäisen luokan pääsykokeeseen äitini opetti minulle **Ayas Danzyrynin** laulun *Dorug-Daiym (Kolmivuotias ruunani)*. En siihen aikaan osannut khöömeitä, joten lauloin kappaleen tavallisesti. Opettajat kuitenkin sanoivat: ”Hänen äänessään on höömei-sävy. Hän haluaa tehdä höömeitä.” Niin minut hyväksyttiin kouluun, ja siellä aloin opiskella myös höömeitä.

Mistä yhtyeen nimi Ular tulee?

Ular (*Tetraogallus altaicus*, Altain lumikana) on pyhä lintu, jonka lihalla on lääkinällisiä ominaisuuksia ja jonka luita käytetään talismaaneina. Se on myös Tuvan punaisessa kirjassa, jossa listataan uhanalaiset eläimet. Nimesimme yhtyeen tämän linnun mukaan. Mietimme nimeä pitkään: sen piti olla lyhyt, helposti lausuttava, helppo kirjoittaa ja helppo hakea. Harkitsimme myös vieraskielistä kirjoitusasua.

Kuka teki musiikkivideon kappaleen?

Vanhin veljeni, **Bulchung Ayas** Bert-Dagista. Hän soittaa kitaraa ja laulaa myös itse. Kuulin kappaleen ensimmäisen kerran hänen soitattamanaan kitaralla. Sanoin veljelleni, että

Temuchin ratsain Manchürek-vuoren juurella, Süt-Khöl, Tyva. Heinäkuu 2018.

laulu on kaunis ja kysyin, voisinko sovittaa sen tuvalaisille perinnesoittimille ja tehdä musiikkivideon. Hän ilahtui ja sanoi: ”Sinun pitää laulaa tämä kappale.” Niin sovitimme kappaleen ja esitimme sen Ularin kanssa. Tunsin, että kappale ansaitsi kauniin musiikkivideon.

Kuvasitteko videon omilla kotiseuduillasi?

Kyllä, video kuvattiin Tes-Khemissä, Saigyn-vuoren juurella. Meillä oli alun perin erilaisia kuvaussuunnitelmia ja tarkoitus kutsua myös tanssijoita. Kuvaajien aikataulukkiereiden vuoksi jouduimme kuitenkin luopumaan alkuperäisistä ideoista ja kuvaamaan kahdessa päivässä. Laitoin Tes-Khemin some-ryhmiin ilmoituksen ja kutsuin ihmisiä tulemaan paikalle perinneasuissaan. Paikalle ei tullut kovin paljon väkeä, joten kuvasimme vanhempieni kausileirillä. Kuvaukset tehtiin kahtena päivänä, elokuun lopussa 2023, Saigynin pohjoispuolisella aroalueella.

Kenelle videon hevoset kuuluivat ja paljonko niitä oli?

Hevoset kuuluivat neljälle perheelle. Hevonen, jonka isäni siunaa videolla maidolla, on Besh-Melder, isäni viisivuotias kilpahevonen. Saimme kokoon noin tuhat hevosta.

Oliko suurten hevoslauemojen kokoaminen

Minun kotiseutuni

säv. ja san. Bulchung Ayas

Kansani ei ole hylännyt
Erzin-Tesin hiekkarantoja.
Karjani laiduntaa
Karamuurain peittämällä aroilla.

Kansani ei ole hylännyt
Kesälaitumia, joissa peurat ja hirvet kulkevat.
Karjani laiduntaa
Jyrkkien, kiviseinäisten laaksojen suojassa.

Kansani käyttää entisaikojen vaatetusta,
Hevosten varusteet ovat perinteiset satulat
ja suitset.
Karjani kulkee
Erzin-Tesin hiekkatasangoilla.

Kansani katsoo taivaalle
Jurtan savureiän kautta.
Kansani purkaa jurtan
Ja siirtyy seuraavaan paikkaan.
Karjani laiduntaa
Loputtomilla, ravintorikkeilla aroilla.

<https://www.youtube.com/watch?v=WtBy9K-svPU>

vaikeaa? Tuliko yllätyksiä? Oliko se jännittävää?

Suuren lauman kokoaminen oli työlästä. Kuvausamuna osa oriista oli ajautunut kauas vuorille, ja niiden etsiminen vei aikaa. Kun lauma saatiin koottua, kaikki sujui hyvin. Olemme tottuneita työskentelemään hevosten kanssa – lassoamme, koulutamme ja kokoamme niitä.

Näin suuren hevosten määrän näkeminen on vaikuttavaa ja kaunista. Se nostaa ihmisen hei’at’tia eli elinvoimaa. Varsinkin varsojen ja yksivuotiaiden hirnunta suuressa laumassa on upeaa kuunneltavaa. Kun ratsastaa niiden keskellä ja kuulee kavioiden töminän ja nuorten hevosten hirnunnan, mieli kohoo.

Onko muusikoita, jotka eivät osaa ratsastaa?

Sellaisia on varmaan vaikea löytää. Useimmat muusikot ratsastavat ja tuntevat hevoset hyvin. Ehkä vain kaupungeissa syntyneet ja kasvaneet eivät ole niin tottuneita, mutta hekin oppivat usein sygytiä ja khöömeitä jo varhain. Useimmat khöömeizhit kasvavat kylissä tai maaseudulla ja ovat hyviä ratsastajia. Musiikkivideota kuvatessani otin myös puhelimellani muutaman otoksen. Kun katson niitä uudelleen, nautin kuunnella valtavan hevoslauoman ääniä.

Mark van Tongerenin ääni väreilee

Kuvat ja teksti
Sauli Heikkilä

Mark van Tongeren on hollantilainen yläsävelspesialisti ja kirjan *Overtone singing – Harmonic Dimensions of the Human Voice* -kirjan kirjoittaja. Hän vieraili Suomessa kaksi kertaa vuosituhaten alussa Kieku - ihmisen äänen juhla -festivaalissa. Marraskuussa hän teki pikaisen paluun konsertin ja työpajan merkeissä.

Mark van Tongerenin polku äänen maailmaan ei alkanut matkasta Aasiaan vaan yksinkertaisesta kysymyksestä: mitä on äänen väri?

– Aloin pohtia, mitä sointiväri oikeastaan on. Kokeilin, kuuntelin vokaaleja ja huomasin vähitellen kuulevani omassa äänessäni muutakin kuin perussävelen, Mark kertoo.

Pitkään hän harjoitteli yksin, kotona, ilman opettajaa tai mallia. Yläsävelet avautuivat vähitellen, ja sitä kautta myös ymmärrys eri tavoista suodattaa niitä. Kurkkulaulu tuli luonnollisesti mukaan tutkimuksen kohteeksi. Ratkaiseva käänne tuli sattuman kautta hollantilaisessa radiossa, jossa Mark tapasi juuri Tuvasta palanneen **Maxim Chapochnikovin**. Se johti venäjän kielen opiskeluun ja päätökseen suunnata musikiintutkimus nimenomaan tuvalaiseen kurkkulauluun, khöömeihin.

Ensimmäinen matka Tuvaan toteutui vuonna 1993. Sen jälkeen Mark on palannut alueelle useita kertoja eri vuosikymmeninä.

– 1990-luku oli valtavien muutosten aikaa. Neuvostoliitto oli juuri hajonnut, ja se näkyi kaikessa – myös musiikissa.

Tuolloin Mark koki läheltä, miten uudet muodot ja vanhat kerrostumat elivät rinnakkain. Hänen mukaansa nykyisessä tuvalaisessa musiikissa on edelleen kuultavissa hyvin vanhoja piirteitä, mutta myös neuvostojen muovaamia malleja sekä myöhempi, Huun-Huur-Tun käynnistämä postkommunistinen perinne. Viime vuosien suurin muutos on ollut muusikoiden mahdollisuus toimia itsenäisesti: äänittää, julkaista ja näkyä ilman ulkopuolisia portinvartijoita.

Yksi Markin elämän käännekohtista oli esiintyminen vuonna 1995 Kyzylissä järjestetyssä kansainvälisessä kurkkulaulufestivaalissa. Hän matkusti Tuvaan yhdessä **Tran Quang Hain** kanssa, jonka kanssa oli aiemmin ollut kirjeenvaihdossa.

– Se oli ensimmäinen kerta, kun esiintyin valtavassa teatterissa niin, etten nähnyt yleisöä valojen takia. Ja samalla ensimmäinen ja ainoa kerta, kun kuulin niin monta huippuluokan tuvalaista kurkkulaulajaa yhdessä paikassa.

Esiintyminen Tran Quang Hain kanssa syntyi improvisaationa ja jäi Markille pysyvästi mieleen. Samalla festivaali vahvisti käsitystä kurkkulaulusta elävänä, jatkuvasti muuttavana perinteenä.

2000-luvun alussa Markin yläsävelaulua käsittelevä kirja johti yllättäen Taiwaniin. Tran Quang Hai toimitti kirjan taiwanilaisille kollegoille, ja pian Mark sai kutsun opettamaan ja esiintymään. Vuonna 2003 hän matkusti Taiwaniin – ja tapasi samalla tulevan puolisonsa. Myöhemmin Taiwanista tuli hänen pysyvä tukikohtansa.

Taiwanin useiden alkuperäiskansojen moniääninen lauluperinne nousee usein esiin yläsävelaulun yhteydessä. Mark suhtautuu tähän tarkasti.

– Pidän termistä ”yläsävelten suodatus”, mutta en kutsu esimerkiksi bunun-kansan pasi but but -laulua yläsävelauluksi.

Laulussa syntyy voimakkaita akustisia ilmiöitä: huojuntaa, vaihe-eroja ja jopa vaikutelma puuttuvista perussävelistä. Kyse ei kuitenkaan ole selkeästä yläsävelmelodiasta, vaan perussävelten vuorovaikutuksesta. Mark vierailee säännöllisesti bunun-yhteisöissä ja vie myös opiskelijoitaan mukaan oppimaan laulun kulttuurisesta kontekstista.

Freelancerina Mark on työskennellyt tanssijoiden, improvisoivien muusikoiden, terapeuttisen äänen parissa toimivien sekä nykysäveltäjien kanssa. Keskeinen osa hänen työtään on opetus.

– Yläsävelet ovat usein läsnä, mutta kyse ei ole vain tekniikasta. Kyse on kuuntelemisesta, liikkeestä, improvisaatiosta ja siitä, miten ihminen ylipäättään hahmottaa ääntä.

Mark suhtautuu kriittisesti vastakkainasetteluun länsimaisen yläsävelaulun ja perinteisen kurkkulaulun välillä.

– Miksi toista pidetään toista huonom-

Mark van Tongerenin konsertti oli upeassa 2913 valmistuneessa Kampin kappelissa, joka on tätä kirjoittaessa myymässä.

pana tai ”new agena”? Molemmilla on historiansa ja merkityksensä.

Silti hän myöntää, että perinteisessä kurkkulaulussa on usein jotakin syvempää: juurtuneisuus elävään kulttuuriin, joka kantaa yli sukupolvien.

Kurkkulaulu ei ole Markille koskaan ollut suljettu tai valmis järjestelmä. Ajoittain hän on kokenut tulleen seinää vastaan – ja aina sen jälkeen avautunut uusia kysymyksiä.

– En usko, että voisin koskaan kyllästyä yläsäveliin tai kurkkulauluun. Ne muuttuvat koko ajan – ja niin muuttaa myös kuulija.

Kurssilla käytettiin paljon aikaa tiibetiläiseen budhalaismunkkien rukouslauluun, jota Suomessa ei juuri aiemmin ole kursseilla käsitelty.

Power of Female Voice – Naisen äänen voima

Tammikuussa on tarjolla harvinaista herkkua, kun Zolzaya pysähtyy Euroopan kiertueellaan Helsinkiin. Tämä kurkkulaulun ammattilainen on yksi harvoista ammattimaisista naiskurkkulaulajista Mongoliassa – ja koko maailmassa. Zolzaya kertoo urastaan.

*Haastattelu:
Sauli Heikkilä*

Onko sinulla suvussa kurkkulauluperinnettä?

Kyllä. Äidin puolen sedät kurkkulaulavat, joten perinne on ollut läsnä jo lapsuudesta asti.

Miten kiinnostuksesi kurkkulauluun heräsi?

Lapsena yritin matkia toisten lasten tekemiä pieniä ääniä, mutta siihen aikaan ei oikeastaan ajateltu, että naiset voisivat kurkkulaulaa. Siksi harrastin muita taiteita – tanssia, laulua ja musiikkia. Varsinaisen hõõmein opiskelun aloitin vasta 17-vuotiaana yliopistoon päästyäni.

Miltä tuntui päästä opiskelemaan hõõmeitä akateemisesti?

En olisi koskaan uskonut, että pääsisin opiskelemaan tätä taidetta yliopistotasolla. Kohtalo kuitenkin johdatti minut ammattimaisen kurkkulauluopettajan luo, ja siitä avautui uusi polku. Heti kun aloitin kurkkulaulun, se herätti monissa uteliaisuutta – siinä on hõõmiin oma viehätys ja magia.

Mikä oli opinahjosi ja ketkä olivat tärkeimmät opettajasi?

Opiskelin Mongolian valtion taide- ja kulttuuriyliopistossa, Mongolian hõõmeiosastolla (nykyinen perinteisten esittävien taiteiden osasto). Ensimmäinen opettajani oli ansioitunut kulttuurivaikuttaja **B. Odsüren**, ja myöhemmin jatkoin oppia mestari **S. Zagd-Ochirilta**.

Ketkä mestarit ovat tehneet sinuun suuren vaikutuksen?

Arvostan monia Mongolian suuria kurkkulaulajia, jotka ovat tehneet hõõmeitä tunnetuksi maailmalla. Erityisesti ihailen **D. Hosootaa**, joka on vuosien ajan vienyt mongolialaista musiikkia Eurooppaan. Yliopiston alkuvuosina kuuntelin paljon Hosoo & Transmongolia -yhtyettä vapaajallani. Kuuntelin myös paljon Egschiglen-yhtyettä.

Millaista musiikkia kuuntelet yleensä?

Rakastan ennen kaikkea perinteistä mongolialaista kansanmusiikkia, mutta pidän myös elektronisesta ja trance-musiikista.

Millaisena näet mongolialaisen perinnesäveltäjä ja sen tulevaisuuden?

Mongolialainen kansantaide on syvästi juurtunut perinteeseen. Meidän tärkein tehtävämme on säilyttää sen ydin ja siirtää se eteenpäin. Jos mahdollisuus tulee, haaveilen myös asumisesta ulkomailla ja mongolialaisen kurkkulaulun tunnetuksi tekemisestä maailmalla.

Olen kiinnostunut etnomusikologiasta ja taiteen tutkimuksesta, ja toivon voivani luoda jotain arvokasta tuleville kurkkulaulajasukupolville – jotakin, joka rikastuttaa hõõmeitäitettä.

Zolzayan ja Rowan Hartsuikerin kurkkulaulukurssi

Helsingissä 18.1.2026 klo 12–16

Kurssin hinta 100 €, opiskelijoille, työttömille, eläkeläisille ja Suomen kurkkulaulajat -yhdistyksen jäsenille 90 €. Kurssi maksetaan etukäteen.

Lisätiedot ja sitovat ilmoittautumiset (peruminen vain lääkärintodistuksella):

Sauli Heikkilä, info@kurkkulaulajat.fi, puh. 045 671 1868

Konsertti la 17.1.2026 klo 19 Kulttuurikeskus Caisassa, 25/20 €.

Lippuvaraukset liput@kurkkulaulajat.fi tai [HS.fi/menokone](https://hs.fi/menokone) -> kurkkulaulu

SUOMEN KURKKULAULAJAT ry